

בראי גדולי התורה

י"א א"ת

נחה עליו והוא הרבה להשתעשע: בשירייההילה, ששיגר לידידיו ולמארהיו; בשירייתבע רעננים על הנוף המצרי ובמכתמים קלים ומבדרים. שהותו במצרים ארכה יתר על המידה, גם בשל הכבוד הרב שהשפיעו עליו בני המקום וגם בשל גינוני הנימוסין שנהג בהם. בשבט, ואולי באב דהתק"א (1141), מוצאים את המשורר באלכסנדריה, מצפה לרוח מערבית שהטיעהו לארץ-ישראל. כאן פוסקות הידיעות עליו. הודש לאחר זה נמנה כבר עם המתים.

מספר שירייהקודש שכתב עולים לשלוש מאות והם מקיפים את הפיוט לסגנו השונים: יוצרות, קרובות, סליחות, רשויות, תוכחות ובקשות. נושאים אלה: שבה ומועד, אדם ואלוהים, גלות וגאולה. ב"שירי-ציון" שלו הוא מתגלה כמשוררה האומי של היהדות, ובפיוטיו הוא מתעלה לדרגת משורר הגלות והגאולה. שתי הכונות יסוד מאפיינות את שירתו האומית: סליחה מוחלטת של הגלות מכאן וכיסופים עזים לתקומה לאומית בארץ-ישראל מכאן. לפי הפיסתה הגלות היא שורש כל רע ואין תקנה ליהודים אלא בשיבה לציון. השנאה לגלות מלווה אצלו גם איבה עמוקה לגויים. משעבדי ישראל, והוא חובע מאלוהים נקם ושילם על כל מה שעוללו לעמו. שירי-גלות שלו משמשים ביטוי עז למנת-הגורל הטרגית, שנפלה בהלקם של היהודים בגלותם. כנגד זה עולים משירייהגאולה שחיבר הרי התכסה המשיחית והציפיה ליסועה של בני-דורו.

גולת הכותרת בשיריו האומיים היא מהזר "שירי-ציון" שכתב לרגל עלייתו לארץ-ישראל. לכאורה אלה הם שהשילב של היחיד העולה לציון; אך זה עם משמשים הם ביטוי נאמן למאני האומה כולה. השקפת-עולמו של המשורר בשירים אלה תואמת בנקודות רבות את דעותיו ב"ספר הכוזרי", שחיבר סמוך לעלייתו לארץ. הגאולה תלויה לדעתו באומה בלבד, והעליה לארץ היא האמצעי לכך. תחילתה של הגאולה מותנית בעליה ממשית לארץ. קדושתה של ארץ-ישראל לא פקעה ממנה גם בחורבנה, כי השכינה לא זזה ממוכה כל הדורות. לא רק בנין העם תלוי בבולדתו אלא אף יצירתו האומית. שכן לא תיתכן יצירה עברית מקורית אלא על אדמת ישראל.

יהודה בן שמואל הלוי גולד בסודילה בשנת 1075, לכל המאוחר. נפטר, קרוב לודאי, במצרים בשנת 1141. בצעירותו נמשך אל מרכזי התרבות שבדרום ספרד. שם השתלב בחוגי החכמים והמשכילים, והרבה חכמה ודעת. בתקופה זו יצא סיבו כמשורר צעיר מחונן, ר' משה בן עזרא, המשורר והמבקר, שהבחין בכשרונו הספרותי, קירבו אליו. פרקיזהונו שבילה רבי יהודה הלוי בגרנדזה במהיצתו של משה בן עזרא, נודעת לו חשיבות רבה בהתפתחות שירתו. שהיתה אז בראשית צעדיה (הידידות האמיצה בין השנים נמשכה כחמישים שנה, עד לפטירתו של הרמב"ם). לאותן השנים שייך כנראה אותו הלק ביצירתו שמשותבת-נעורים ושמחת-היהיים משוכות עליו: שירי יין וחשק ומכתמי שחוק ושעשועים.

נדודיו המרובים בערי אנדלוסיה ואפיו הנעים והגוה הרחיבו את חוג ידידיו ומעריציו בתוך ספרד ומחוצה לה. בשירתו מתבטא הדבר בעשרות שירי ידידות וקינון שהיבר לכבודם ולזכרם של אישים אלה. באומנותו היה רופא והוא מצא לחמו בכבוד וברוח. המאורע החשוב ביותר בחייו היה עלייתו לארץ-ישראל. תקופתו היתה תקופה של תמורות וזעזועים באנדלוסיה. המאבק בין הנוצרים למוסלמים בתוך ספרד ופלישות המראבטין והמוחדין מצפון-אפריקה, שאירעו בימיו, המיטו הורבן והרס על קהילות היהודים. בלב המשורר בשלה ההכרה שאין מקום ליהודים בארץ-גלותם, והפתרון היחיד לבעייתם הוא עליה לארץ-ישראל. האידיאולוגיה שלו על הגלות ועל ארץ-ישראל גררה אותו לפולמוס עם מהיבי הגלות שבדורו. הדים מן הויכוח הסוער עולים מ"שירי-ציון" שכתב המשורר לרגל עלייתו לארץ-ישראל.

בערוב ימיו הגשים את חונו היין. פרשת המסע שלו לארץ-ישראל היא פרשה הרפתקנית, רומנטית ורבת-יהוד הוותמת את מסכת חייו. אליה נתלווה גם שליחות לאומית של החזרת משומד לחיק היהדות. בכ"ד באלול דהתק"ק (8 בספטמבר 1140) הגיע ריה"ל לנמל אלכסנדריה, לאחר הפלגה ממושכת ופסוקנת ביים. כאן זכה לקבלת-פנים נלהבת מצד מוקיריו במצרים. החיבה וההוקרה שרחשו לו ראשי-הקהל וההמון הסבו לו עונג ונחת. רוח השירה

י"א א"ת

אם כן הלא עובר אהה על מצוה המהיבכת לפי תורחך אם אינך עולה אל המקום הזה ואינך עושהו בית תיך ומתוך - אם כי אהה אומרי: רחם על ציון כי היא בית חיינו ומאמין כי ה'שכינה' תשוב לשכן שם. ולולא היה לארץ האת בלתי אם יתרון זה, שהתמידה בה ה'שכינה' במשך חלק שנה, מן הראוי היה כי תכספה הנפשות לעלות אליה למשן תודכנה בה - כאשר יקרה אותה בנחשט אע אל מקומות הצדיקים והנביאים - על אחת כמה וכמה בהיותה 'שער השמים', דבר אשר הסימו עליו כל האמות: כף מאמינים הנוצרים כי אל הארץ הזאת תקבנה כל הנשמות וממנה תעליה השמימה; ואף אנשי האסלם מאמינים כי הארץ הזאת היא 'מקום התעלות', צונו לומר, המקום אשר משם העלו הנביאים השמימה, והיא המקום אשר אליו יקבצו כל בני אדם לעמד בו למשפט החרוץ; וכל בני אדם ככונים בתפלה אל המקום הזה, ולכלם הוא מקום עליה לרגל. אם כן, אין כריעתך והשתחוותך נכחה כי אם מעשה צביעות או עבודה שאין עמה כונה.

א"ת

הנה תאמרי לך מעשה הסייד בדורנו זה, ומנה תדח על מעשה הסייד בנמן המאשר ההוא, בימי הבית, ובמקום האלוהי ההוא, ובקרב האנשים ההם, כלם בני אברהם: יצחק ויעקב, אנשי סגולה, שהעניעות טבע להם, אנשים נזשים שאין עולה בלשונם בקרב קהל קנה הסייד מנדבך, ונמשו לא מנדבם דדברי נדלה שישמע מפי וולחן, ובכנריו ובטפו לא תדבק טמאת יובות נדודות ושקצים או טמאת מתים וצרע' והדומה להם. שהרי קהל זה קבל עליו מ'י' קשר וטהרה; ועל אחת כמה וכמה מי שדר בעיר השכינה; ומצא חמיד בקבחת סיעות בני אדם שהתדדעו היא לפי מדת ה'קדושה'; 'המים ולחם, ונירים ונכרים, ונביאים ונחכמים, ושופטים ושופרים; ואף מאנשי העם לא ימשו כי אם 'שיר ה', ולא יקאה כי אם 'מלאכת ה'; ונלם בשנה, לא ישמע כי אם 'שיר ה', ולא יקאה כי אם 'מלאכת ה'; ועל אחת כמה וכמה אם הוא עצמו 'כהן' או 'לוי', האוכל 'לחם ה' ונמוד ב'בית ה' מנעוריו, כשמואל, ואינו צריך לבקש לו מתיה; והוא קשור ב'עבודת ה', כל ימי חייו - מה תאמר למעשהו ולדך נמשו ולמעלתו ושמתו!

א"ת

א"ת

מה שאמרתי עם האלוה' כבר נתקבר לי, אולם מה שאמרתי בארץ האלוה' קשה לי לקבל זאת.

אמר החבר:

אין כל קשי לקבל את הנחה כי ארץ אמת ותיקנה כדבר מה שאמר כל הארצות: הלא בשינוך תראה כי מקום אחד טוב משאר כל המקומות לצמח מיתד, למחצב מיתד ולמי מיתד, ומשקיו מיתדים בצורותם ובמדותם משאר כל הארצות, וכל זה באמצעות מנה הלחיות אשר בעת, כי כמנה הנה מיתדים גם שלמות הנפש ותקוונה.

אמר הכוזרי:

אולם אני לא שמעתי כי יש לאנשי ארץ ישראל יתרון על שאר בני אדם.

אמר החבר:

כך גם תראה מה שאמרתי כי הכרם מצליח בו, - ולולא היו נוסעים בו את הנזרים ועושים את כל מלאכת עבודת הכרם הדרושה לגדולם, לא היה עושה ענבים. והנה הפעולה המיתדת באה ראשונה לעם אשר הוא הסגולה והנרעין (כמו שהנפתי למעלה), ואחרי זה יש גם לארץ חלק במעלה האומי, וכן למעשים ולמקומות התלויים בארץ, שהם מצין עבודת הכרם לכרם; אולם, שלא בכרם, העושה ענבים גם במקום אחר, אין עם הסגולה יכול לתדבק בענין האלוהי כי אם בארץ הזאת.

אמנם יש הנדוד הנראות כטולות שתר, אך אחרי עיון קלשהו יתברר ענין: כן, למשל, מאמר התקמים: 'שענה דברים נכראו קדם לעולם: מן עזרון ותורה, וצדיקים, וישאל, וכסא נכבוד, וישאל, ומשית בן דוד', ודומה למאמר הנכבם: 'תחלה המהשקה - סוף המעשה'; כל פנות התקמה האלוהית בכריאת העולם היתה ה'חוד' שהיא עצם החכמה, ושלא היה הם 'צדיקים', שרק בחוקם שוכן 'כסא נכבוד'; וצדיקים: על צד האמת לא ימצאו כי אם בקרב אנשי הסגולה, והם יושב' אל; ולא היה ראוי רק המיתד במקומות, והוא יושלם; ואותם לא יתנו כי אם הנעלה בבני אדם, הוא משים בן דוד; אך תמנת כל בני אדם ודרכם היא ל'עו' ע'דו, ולכן יצאו כל אלה ככרואים בכת קדם לעולם.

א"ת

אחרי כן מושללים על

משיקה לירושלם ועל הנה ידעו שישו ליצונו וזוילוחו
ולקשורו ונקמה ופניו על ימינו כן דרנו - וכלום מוסדות
הבולטות על פנינו מוסדות נחמה בעת קצת חכמה למשפחה מוסדות
כך רבות 'שומע חטאות' וקטנות ליו חכמות על חכמות מ'שיבת'
אליו עין קצו פאשר נקלחת ל'בית' ול'סוד' ו'ל'צו' מ'קרי' -
כך רבות 'מחנות עיני' מוסדות כמילים 'מחנות' ו'ל'צו' מ'קרי' -
זה יציר מוסדות 'ל'צו' מוסדות מ'שיבת' ו'ל'צו' מ'קרי' ו'ל'צו' מ'קרי'
שומחות ו'ל'צו' מוסדות כמילים מ'שיבת' ו'ל'צו' מ'קרי' ו'ל'צו' מ'קרי'
'מחנות' כ'כרבת חרתי' מוסדות עם מוסדות כ'טובת חרתי' עם
מחנות צ'לית.

ג

בארץ התיא קרי, בלא פסק. מקומות שוקמא ראויהם להקרא שער
השמים. - הלא מרצה ד'ע קב לא: חס עם מוסדות אשר רצה, לא ל'ץ
ושל לא למקומו מוסדות ו'ל'צו' מוסדות אשר ב'לבג' פי אם לקחת
בו נראי, - כמו ש'מער בתוכו; 'ו'ירא ו'אמר; מח נראי מוסדות מוסדות,
ועל המקום הנה נאמר עוד ל'שני כתי: 'וגשג ב'מקומו', ואת אומרתו
במקום המוסדות.

מחנות

מחנות

ל'בי לבית איל ולקומו פאר נחמה / ולמחנות וכל פניו מוסדות.
שם מוסדות ש'כחו ל'ר, וה'אמר / פחה לבית 'אשר' ו'כוכבים מ'איריך.
וכברו א'רץ לבד ו'הנה נאמר, ואין / 'אשר' ו'סוד' ו'כוכבים מ'איריך.
אחרי 'ל'צו' מוסדות כ'מילים א'ר / רות אליהם 'אסובה על כ'חרו

מחנות

ד

ש'קב'רותו ומי אחרי זה אמרי, הכל נחם ו'שמו חרתי ולא יודו
עור'. ו'כל זה נחם ש'סוד' ו'מ'סוד' ו'מ'סוד' ו'מ'סוד' ו'מ'סוד'
ש'שקרו על ש'למח ארזו מ'חיי' של נחם, ו'ל'צו' מוסדות, ו'כ'כרבת
מ'סוד' מ'סוד' ו'ל'צו' מוסדות, אם ל'רץ ו'בוטח, או מ'מ'סוד' מוסדות
מ'מ'סוד' ו'מ'סוד' ו'ל'צו' מוסדות, כמו ש'מ'סוד' מוסדות, כי לא
מ'סוד' פי מ'מ'סוד' מוסדות ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, כי לא
מ'סוד' על מ'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד'
(מ'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות,
וכ'כרבת, - פי אילו מוסדות ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד'
מ'סוד' ולא מ'מ'סוד' מוסדות, אך הנה נאמר עליהם כי
'מקומו' הם או מ'מ'סוד'.

ה

גם מי שמעורר בלב בני אדם אהבה למקום הקדוש הנה ראוי ל'שקב'
ב'לא פסקוהו מקרב עם בואו מ'מ'סוד', כמו ש'מ'סוד' מוסדות, א'מ'סוד' מוסדות
צ'ון, כי עם ל'מ'סוד', כי בא מועד, - פי רצו ע'כ'ריו את א'מ'סוד' ו'אז ע'סרה
יחני', - ו'את אומרתו ירושלם לא ח'כנה כי אם כ'אשר י'מ'סוד' א'מ'סוד'
בני ישראל מ'קלית מ'שוקה עד אשר יחוננו עם א'מ'סוד' ו'אז ע'סרה.

מחנות

אחדות מ'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד'
מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות,
ש'ני, ו'קבר נקא ו'מ'סוד' ע'ה טובות על א'מ'סוד' מוסדות, על ש'
ל'כס ו'מ'סוד' מוסדות, - ואם על אלה לא נ'ס'ר, על פי נ'ס'ר
ראינו גם מ'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד'
קדש, ו'את מוסדות מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, מוסדות מוסדות, ו'מ'סוד'
'ש'בעת מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד'
'מ'סוד' מוסדות, כ'מ'סוד' מוסדות, - ס'ר ש'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות,
כ'מ'סוד' מוסדות, אשר מוסדות מוסדות מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד'
על ה'קל כ'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד' מוסדות, ו'מ'סוד'
'א'ריו' א'כר ר'מ'סוד' ו'מ'סוד' מוסדות, מ'מ'סוד' מוסדות, כ'מ'סוד' מוסדות

מחנות

מחנות

- 1) ה'מ'סוד' מוסדות - י'ע'רן מ'מ'סוד' מוסדות.
- 2) מ'מ'סוד' מוסדות - מ'מ'סוד' מוסדות.
- 3) מ'מ'סוד' מוסדות, מ'מ'סוד' מוסדות, מ'מ'סוד' מוסדות.
- 4) מ'מ'סוד' מוסדות, מ'מ'סוד' מוסדות, מ'מ'סוד' מוסדות.